

Probuzení

Už kolem šesté se z pokoje vytratila poslední stopa po světle. Tak každých patnáct vteřin překonávaly tři žhnoucí oharky krátké, nervózní dráhy, ke stolu s popelníkem a zpět, do hlubokého stínu, tam, kde jsou vidět rty, když je slunce. Z údolí se bez přestání ozývalo tlumené dunění, sem tam nějaká osamocená střelba z kulometu a zvuk motoru auta. Zřídka nárazy větru přetvářely zvuky jako modulátor v jakémsi hudebním studiu, který vytváří dojem nějaké prostředkované skutečnosti, velkého přímého přenosu, koncertu ze stadionu, nebeského otáčení gramofonové desky.

Davor odešel dnes ráno pro vodu, možná zajde k přítelem na Bistrik, možná se ukrýje před granáty do kávnárny, možná zůstane na oběd u tety Rozalije, možná někoho potká; každá hodina přimášla novou útechu a vysvětlení, ale příběh se šťastným koncem měl stále složitější a neuvěřitelnější fabuli. Sklíčenost se střídala s náhlou, ničím nevyvolanou euforií, sekání dříví, opravování tranzistoru, pak přicházela netečnost, vnitřní smířování se se vším, dokonce i s nejhrošími zprávami; jak přivítat neznámého člověka, který přijde, odvrátí pohled, poškrábe se a řekne, že granát dopadl až úplně k vodě, tam, kde stál on, a že jeden malý, dalo by se říct zanedbatelný šrapnel zasáhl proti všem pravicím místem, které zasáhnout neměl. Po každé dráze světla cigarety následoval jiný, vždy promlčený příběh s definitivním smířením na konci.

Ale nikdo na dvě nezaklepal, takže kromě dunění, zvukové kulisy napínavého filmu, nic nepotvrzovalo ani naději ani potřebu smířit se s hrůzou a nadechnout se vzduchu po definitivním konci. Jedna ruka konečně vrhla oharek do křišťálového popelníku; rozpadl se na tisíce mikroskopických ohýnků, ruka sáhla po zápale, plamínek osvítil dvě ženské a mužskou tvář a za-

pálil knot, který čněl ze sklenice do poloviny naplněné vodou a od poloviny jedlým olejem.

Muž se zvedl, zhluboka si povzdychl a odběhl se pro autoakumulátor. Opatrně přepojil jakési dráty a z velkého černošského ghetto-blasteru se ozvala už odeznívající melodie a pak kvílivá znělka přesného času: - Je přesně jednadvaacet hodin. Posloucháte zprávy, dnes odcestoval na oficiální návštěvu, sedmnáct mrtvých a osmdesát pět zraněných, pod dělostřeleckou palbou agresora, který je na panickém úreku, ministr pro humanitární otázky Francouzské republiky, poklonil se obětem, hlásí se náš stálý zpravodaj z osvobozených území, nový zločin agresora, na mistrovství světa v plachtění, kajak na divoké vodě, naši dosáhli největšího aplausu, lidé plakali, počasí bude deštivé a větrné. Bubny hrály pochod, mužský hlas zpíval - já neumřu na smrt, já umřu na lásku - muž odpojil dráty z akumulátoru, hudba pokračovala o vteřinu déle.

Před osmi lety byl Davor se skauty tábořit u Borackého jezera. Dělal zkoušku na skauta. On a dalších šest chlapců nesměli celý den promluvit, museli přenocovat v lese a přejít přes visutý most přes Nereťvu. Na druhý den se těch šest vrátilo, ale Davor ne. Celý tábor se dal do hledání, byla zalarmována milice v Konjici, v bytě zvonil telefon, mužský hlas se ptal na Davorovy sklony, jestli vykazoval znaky patologického strachu, zda se jako malý bál tmy, jak reaguje na samotu. Otec odpovídal vyděšeným hlasem, matka se sestrou pobledly, nastal zmatek. Davor byl k večeru nalezen v lese u Glavatičeva, smál se a něco ukazoval rukama. Teprve když mu vedoucí tábora řekl, že může promluvit, úplně klidně prohlásil, že se ztratil, protože se rozhodl narozdíl od těch šesti podvodníků zachovat jako skutečný skaut a přejít přes most. Hned ráno pak bylo táboření ukončeno, stany sbaleny, zůstaly jen pravidelné geometrické obrazy ze suché trávy a tmavá stopa po táborovém ohni.

Kolem půlnoci starší žena přilila oleje do sklenice, plamínek nějakou dobu popraskával, muž znovu připojil dráty k akumulátoru. Ženský hlas opakoval stejné zprávy, dunění se zrytmizovalo do čistších synkop, exploze v pravidelných vlnách přecházely z jednoho konce města na druhý, ozval se zvuk, jako když kočič drápy tancují po skle, nejprve zcela prořídly a potom velmi hustý, začalo pršet. Mladší žena přišla k oknu, přitiskla dlaň na sklo a vyřkla první slova:

- Vypadá to na pravý jarní liják, ale do rána z něj už bude sníh. Nepřicházel, když byla jeho doba, a teď musí. Bez sněhu není žádná zima, stále doufáš, že sněžit nebude, a pak je tady s prvními třešněmi.

Odešla do koupelny, vzala si dva hliníkové lavory a vyšla na děst. Když se vrátila, měla hlavu plnou kappek, které se ve světle olejové lampy třpytily jako zrnka rtuti. Vypadalo to, jako by se voda odmítala zachytit jejich vlasů a jako by bylo možné jemnými prsty posbírat každou kapku. Zvenku bylo slyšet nový kovový zvuk proudu, který z okapu plnil lavory.

Starší žena držela mezi koleny zapomenutou láhev s olejem. Když se podívala, šaty měla celé umaštěné.

- Zabarikádoval jsi všechna okna, že se do pokoje boží světlo nedostane. Ostatní zapalují svíčky v devět a my musíme v šest. Zhebeš v té tmě.

Muž se na ni podíval, sevřel pravou ruku v pěst, několik vteřin ji nehybně držel před obličejem, jako by chtěl zařvat, náhle ji rozevřel, zabubnoval prsty po stole, zvedl se a odešel ven. Nejdříve bylo slyšet lámání větvi a šustot mokrého listí a potom, jak muž sundává desky z okna, odstraňuje pytle s pískem, které tupě bouchají o zem a rozsypají se. Po několika minutách se ozval přidružený mužův hlas:

- Spokojená?

Starší žena si povzddechla, mladší nervózně pleskla do kolenou, muž vešel beze slova do pokoje, sedl si na postel a zapálil si novou cigaretu. Ve stejnou chvíli si za-

pálily i ony dvě. Doma platila dohoda, že každý vykouří pět cigaret denně. Normu už překonali mnohokrát.

V prvních dnech války jim Davor řekl, že se dá k Územní obraně. Když mival službu, starší žena nikdy nespala. Muž jí to vyčítal, protože se na druhý den vždycky svíjela kvůli migréně. Davor se vracel rozesmátý a mladší ženě vykládal o svých válečných dobrodružstvích. Trochu přeháněl, trochu žertoval, někdy na svůj účet, někdy na účet četníků, ale zdálo se, že se mu v tom podivném válečném veselí nic zlého nemůže stát. Muž objímal svého syna a skákal mu do řeči s příběhem o tom, jak v roce 1953 někde u Pirotu, nebo snad ještě dál, padl s pěti dalšími do bulharské léčky.

První usnula mladší žena, schoukla se v křesle jako fétus, muž ji pokrýl velkou ruskou šálou a pohládl po vlasech. Starší žena vytráhla ze skříně bílou láhev s průzračnou tekutinou a tiše, aby nebouchla hrdlem o okraj a neprobudila spící, naplnila až po okraj dva šálky. Takhle seděla a nehtem odlupovala kousky četního vosku z lahve. Muž nepřítomně hleděl do čer-ného zrcadla okna.

- Možná ostřelovač střelil na most, a proto se nemohl vrátit - konečně zašeptala.

Muž pokrčil rameny a civěl dál do skla. Žena se na něj ještě nějakou dobu tázavě a s nadějí dívala, pak se tiše zvedla a odešla do koupelny. Někde blízko se ozvala exploze, spící sebou trhla a pousmála se. Muž se na ni podíval, úsměv se jí neztrácel z obličje, trval minuty jako v muzeu voskových figurín. Nejdříve byl milý a přívětivý a pak šíleně děsivý. Muž se vrátil ke svému autoportrétu v okně.

Starší žena se protáhla na gauči, péra zahrála několik tónů, ona se otočila hlavou ke zdi a pak už se nehýbala. Po nějaké době bylo slyšet rovnoměrné dýchání, které do rána neztratí rytmus.

Muž si vzal ještě jednu cigaretu a zapalovač a po špičkách se vyktrádl z pokoje. Stoupl si pod přístřešek, už

nepršelo, vítr setřásal kapky z listů, muž napadlo, že tahle zima bude opravdu bez sněhu, zapálil si cigaretu, potáhl dým a vzpomněl si na tu pitomou historku, že v noci se nemá kouřit venku, protože nějaký voják by si mohl myslet, že to není světlo cigarety, ale noční zaměřovač ostřelovače. Už nebylo nikde slyšet žádné exploze, minuty ubíhaly, dokud se nějaký osamělý melancholik neohlásil střelbou z kulometu. Střelba zněla něžně a důvěrně, jako připomínka, že téhle noci ještě někdo bdí, lidé s šílenstvím, smutkem a starostmi v hlavě. Cigareta dohořela mezi prsty, muž, zklidněný, naposledy pohlédl na kopec, za nímž svítało, zavřel za sebou dveře a vrátil se do pokoje. Uvnitř bylo všechno konečně tak, jak to tam nechal. Lehl si na postel a zamhouřil oči.

Všichni tři spali, když poprvé po deseti měsících vstoupil den v celé své bělosti do pokoje. Dlouho se, jako děti v čekárně u lékaře, vzpírali probuzení.

Vojvoda

Tak zlého člověka bys mohl hledat po Bosně celý život a stejně bys ho nenašel. Zamračěný, se znechuceným výrazem v obličejí, nesměl ses mu podívat do očí, aby si něco nepomyslel. Jednou si nějaký chlapec kopal míčem o zed' jeho domu, ode dveří na něj procedil – paděj odsud, kluku, a když nepřestal, Jovan zvaný Musa, mu utrlh prst. Chlapcův otec pokrčil rameny, ostatní řekli – do hajzlu, to je Musa, a nenapadlo je ani se na něj křivě podívat. Když se opil, chodil po vesnici jako vzteklý pes, lidé se schovávali do domů, a on křičel: „Teď ti Musa ukáže, zač je toho loket!“ Když mu někdo při jeho běsnění vstoupil do cesty, Musa by z něj vymlátíl duši. Tloukl každého bez jakýchkoli předsudků, ať už šlo o jeho příbuzného, nebo o někoho, koho vidí poprvé v životě. Když tě cesta zanesla do vesnice D., zdejší dobrosrdeční lidé by tě na něj upozorňovali jako na neustále aktivní živelnou pohromu. Když to šlo, asi by při vstupu do D. postavili i dopravní značku.

D. je jediná srbská vesnice v bližším okolí Zenice, čemuž však lidé začali věnovat pozornost až v těch dnech, kdy se Jugoslávská lidová armáda stahovala z města. Místní byli tehdy obdarováni bezpočtem děl, pušek a kulometů, na hlavu obyvatele připadly aspoň tři hlavně. Bylo jim nařizováno, aby bránili své domovy, a vojsko bude tu nablízku připravováno pomoci. Byl předstraven i velitel vesnice – vojvoda Musa. Stál před vesničkou ozdoben nábojovými pásy, v černé beranici a s obrovskou dřevěnou kokardou. Někteří se na něj i dál dívali se strachem, ale víc bylo těch, kterým se objevil v očích lesk. Zenica dřímala v údolí a jednoduše je lákala k tomu, aby po ní začali střílet, a byli tak po letech strachu hodni podívat se Musovi do očí.

Deset dní a deset nocí Musa nevystřízlivěl, ani nevycházel z velitelského zřízení v bývalém obchodě. Při